

УДК 324

Мороховський В.О.¹, Сергієнко Т.І.²

¹ студ.гр. Ю-210м НУ «Запорізька політехніка»

² канд.політ.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТИПОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

Вивчення політичного лідерства займає центральне місце в політичній науці [7, с. 141]. Однак, реалії сьогодення свідчать, що у більш загальному плані існує, нагальна потреба інтегрувати фактор лідерства як в аналіз раціонального вибору, так і як «новий» інституціоналізм [8, с. 55]. Велика кількість досліджень лідерства спирається на типологію легітимного панування, розроблену М. Вебером, а саме:

1) традиційне лідерство, засноване на традиціях, звичаях і звичкою послідовників до підпорядкування. В рамках цього типу лідерства відносини між лідерами і послідовниками ґрунтуються на особистій відданості останніх

своєму керівнику частково в силу традиції. Безмежне шанування лідера - основа його легітимності;

2) харизматичне лідерство, що ґрунтується на вірі в незвичайні, видатні якості вождя. Як зазначає, М.Вебер, «харизмою» позначається певна якість особистості, що вважається надзвичайним, завдяки якому вона оцінюється як обдарована надприродними, надлюдськими або, щонайменше, особливими силами і властивостями, недоступними іншим людям. Така властивість особистості може розглядатися в якості божественного. Харизматичний лідерство виникає з потреби в одкровенні, шанування героїв і сподівання на вождя;

3) раціонально-легальне (бюрократичне) лідерство, що здійснюється на основі законів і в рамках законів. На відміну від двох попередніх типів, раціонально-легітимне лідерство в найбільшій мірою інституціалізоване. Воно підпорядковується офіційно встановленим нормам, правилам і процедурам [10, с. 68].

В основі класифікації можуть лежати й інші критерії, такі як зміст діяльності, стиль діяльності лідера, його авторитет та ін. Е.Берні розділяє лідерів на дві категорії: «перетворювачі» і «ділки» [5]. «Перетворювачі» діють у відповідності зі своєю концепцією суспільного розвитку. «Ділки» - зосереджують увагу на деталях, без формування глобального погляду на те, яким має бути суспільство в остаточному підсумку. Згідно Е.Берні, лідерство, що формується на основі партійно-політичної діяльності, веде до «ділового» типу. Тоді як лідерство, засноване на революційній діяльності, формує «перетворює» тип.

Польський політолог Е.Вятр по відношенню до ідеології виділяє тип лідера-ідеолога і лідера-прагматика [6]. Перший вірний ідеології свого руху навіть при загрозі втрати влади і впливу, другий здатний відмовитися від ідеологічних принципів в ім'я збереження влади. Залежно від ставлення до прихильників, Е.Вятр виділяє типи лідера-харизматика, формує волю інших, і лідера-представника, що виражає волю тих, хто за ним стоїть. По відношенню до противників, Е.Вятр виділяє тип лідера-угодовця, який прагне до пом'якшення конфлікту, і лідера-фанатика, який прагне до максимального загострення конфлікту. Залежно від ступеня, в якій політик здатний переглядати раніше сформульовані судження і враховувати чужі думки, Е.Вятр виділяє тип відкритого лідера і лідера-догматика.

В основу структурних класифікацій політичного лідерства покладені відмінності в його організаційних формах. точки зору А.Бентлі, відмінності між типами лідерства обумовлені відмінностями у відносинах, які існують між лідером і групою, а останні, в свою чергу, обумовлені характером групи [2]. А.Бентлі виділяє чотири типи лідерів:

1) лідируюча група,

- 2) бос,
- 3) демагог,
- 4) посередник або правитель.

У першому випадку керівництво групою здійснює якась інша група, ставлення якої до керованої групи аналогічно відношенню до групи індивідуального лідера. Бос як лідер характеризується тим, що за ним стоїть деяка «машина»; лише спираючись на неї, він може здійснювати владу над групою в цілому. В цьому відношенні лідерство боса носить двоякий характер: він виступає як лідер групи тому, що є лідером «машини». На відміну від боса демагог спирається на набагато більш широкий загаль. Відносини між демагогом і групою прямі і прості: він впливає безпосередньо на групу, волаючи в її пристрастях, граючи на її почуттях, а не «смикає за мотузки» з-за лаштунків. Лідерство цього типу недовговічне і рідко реалізує те, що проголошується його метою. Опинившись при владі, демагог зазвичай перетворюється в боса. Нарешті, четвертий, посередницький, тип лідерства зустрічається там, де дві групи вступають в конфлікт один з одним. В цьому випадку завжди виявляється, що посередник - це насправді не хто інший, як правитель, тобто лідер якоїсь вищої і більш сильної групи, що виступає від її імені і захищає її інтереси.

Типологія, побудована Р.Далем - результат емпіричного дослідження структури влади в американському місті (Нью-Хейвені) [3]. Типи, виділені Р.Далем, розрізняються за характером взаємовідносин лідерів і за способом, яким вони пов'язані зі спеціалізованими сферами впливу. З точки зору Р.Даля, таких способів, а отже - і типів лідерства, теоретично може бути як завгодно багато, але з них найбільш важливі п'ять:

- 1) прихована інтеграція, здійснювана економічно впливовими особами,
- 2) велика коаліція коаліцій, що склалася навколо відомого посадової особи,
- 3) коаліція кланових вождів,
- 4) незалежні «суверени» зі своїми сферами впливу,
- 5) конкуруючі «суверени».

Висловивши цю типологію в «термінах політичного лідерства», Г. Пейдж позначив ці типи як

- 1) маріонетка,
- 2) домінуюче впливова особа,
- 3) колеги по коаліції,
- 4) політичні лідери з непересічними сферами впливу,
- 5) конкуренти в боротьбі за владу.

Р.Аггер, Д.Голдріч і Б.Свенсон розрізняють лідерство явне і латентний [1]. Таке розрізнення обумовлено плинністю політичного лідерства, що розуміється як прийняття рішень: сьогодні в цьому процесі беруть участь

одні, завтра - інші. У роботі А.Етционі досліджуються, власне кажучи, не самі типи лідерства, а організаційні структури, які відповідають тому чи іншому типу розподілу нормативної влади (морального впливу), яке А.Етционі іменує харизмою [4, с. 59]. Харизма може концентруватися на вищому рівні організації, розподілятися більш-менш рівномірно між особами, які займають рівнозначні посади, або належати ряду видних членів організації, які не займають однак вищих посад.

Таким чином, зазначимо, що політичне лідерство належить до числа найбільш помітних і в той же час найбільш важких для вивчення соціально-політичних явищ [9, с. 904]. Історія вивчення політичного лідерства являє собою приклад дивного різноманітності підходів, концептуальних моделей і парадигм, але поки не увінчалася виробленням загальноприйнятою базовою теорією

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Agger R., D.Goldrich, B.Swanson. The Rulers and the Ruled, Belmont: Duxbury Press, 1979. XIII. 293 p.
2. Bently A. Process of Government. N.&Y., 1908.
3. Dahl Robert. Party Systems and Patterns of Opposition. *The West European Party Systems*. Oxford University Press, 1990. P. 296-302.
4. Etzioni A. Communitarianism: The New Golden Rule Basic Books, 1998. P. 127. Правильная ссылка на статью: Тимчук Д.А. Идеология диалога в коммунитаризме по Амиаю Этциони. *Социодинамика*. 2017. № 10. С. 59 - 70. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21641
5. Берн Е. Лідер і група: Про структуру і динаміку організацій і груп / Е. Берн; пер. з англ. К.: Літур, 2001. 320 с.
6. Вятр Е. Социология политических отношений: Пер. с польск. / Под ред. Ф. М. Бурлацкого. / Е. Вятр. М.: Изд-во «Прогресс», 1979. 462с.
7. Сергиенко Т.И. Формирование концепции эффективного лидерства и управления как стратегии развития организации в условиях социальных изменений. *Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos*. Taptautinė mokslinė - praktinė konferencija 2018 m. gegužės 11-12 d., Marijampolė, Kaunas (Tezių rinkinys (internete), 2018. P. 141-142.
8. Сергиенко Т.И. Эффективное лидерство в процессе управления освітніми змінами. *Conference Proceedings of the 5th International Scientific Conference Modern Problems of Management: Economics, Education, Health Care and Pharmacy* (October 26-29, 2017, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole. 2017. P. 54-56.
9. Сергиенко Т.І. Особливості розвитку сучасної політичної іміджології в контексті використання політичних, іміджевих та комунікаційних технологій.

The I International Science Conference on Multidisciplinary Research, January 19 – 21, 2021, Berlin, Germany. 2021. P. 903-907.

10. Фреик Н.В. Понятие «харизма» в социологии политики Макса Вебера. *Новое и старое в теоретической социологии (Книга 2)* / Под ред. Ю.Н. Давыдова. М.: Изд-во Института социологии РАН, 2001. С. 67-81.